

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Dansk leksikografi med polsk: past, present and future	
Forfatter:	Marcin Overgaard Ptaszynski	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 11, 2012, s. 500-511 Rapport från Konferens om lexicografi i Norden, Lund 24.-27. maj 2011	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for lexicografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i lexicografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Dansk leksikografi med polsk: *past, present and future*

Marcin Overgaard Ptaszynski

The aim of this paper is to outline the development of Danish-Polish lexicography from its beginnings to the present. The paper adopts a functional perspective. Therefore, its primary focus is on situations which have triggered the need for communication between Danes and Poles, and on the extent to which these are reflected in the structure and content of the dictionaries examined. Each of the investigated dictionaries is examined with a view to determining two things: firstly, its functionality in the particular communicative needs it is meant to satisfy, and, secondly, its capacity as a source of inspiration for the development of Danish-Polish lexicography. Finally, on the basis of the investigations the paper offers several desiderata for future dictionaries between Danish and Polish.

Nøgleord: Dansk, polsk, ordbog, leksikografisk funktion, tekstreception, tekstproduktion, kommunikationsbehov

1. Indledning

Selv om kontakterne mellem Danmark og Polen strækker sig over 1000 år og har været meget forskelligartede, er det først i forbindelse med den polske indvandring til Danmark i 1890'erne at de første ordbøger mellem dansk og polsk bliver til. Flere ordbøger udkommer senere, da behovet for kommunikation mellem de to lande vokser i følge med dansk investeringsaktivitet i Polen efter 1989 og især indvandring af polsk arbejdskraft efter Polens indtræden i EU i 2004.

I dette bidrag skitseres den historiske udvikling af ordbøger mellem dansk og polsk ud fra et funktionelt perspektiv. Den grundlæggende tese er at leksikografien afspejler konkrete typer informationsbehov som opstår i samfundet (jf. Tarp 2006). Dermed bygger analysen af hver af de undersøgte ordbøger på tre spørgsmål:

1. Hvad er ordbogens funktioner, dvs. hvem skal bruge den og hvad skal den bruges til?
2. Hvor godt passer de i ordbogen implementerede løsninger til ordbogens funktioner?
3. Hvad kan man lære af ordbogen med henblik på at udvikle nye ordbøger?

Undersøgelsen slutter med en redegørelse for de nuværende leksikografiske behov med dansk og polsk.

I denne korte artikel er det naturligtvis umuligt at skabe overblik over alle relevante ordbøger og relaterede, leksikografiske informationsværktøj der findes. Derfor er et særligt fokus rettet mod almenordbøger i trykt format, hvoraf kun et repræsentativt udvalg omtales i detaljer.

2. Tidslinjen: Behov for kommunikation og ordbøger

For at kunne analysere den dansk-polske leksikografis historiske udvikling fra en funktional vinkel er det nødvendigt at undersøge hvilke typer situationer der har affødt behov for kommunikation mellem danskere og polakker, og dermed dannet grunden til at lave ordbøger. Her kan nævnes fire overordnede faktorer, hvoraf den der har skabt det unægtelig største kommunikationsbehov, har været polsk indvandring til Danmark.

Indvandringen har foregået i flere bølger over de sidste 120 år (jf. Kolstrup 2010). Fra tidligt i 1890'erne til 1930 kom der adskillige tusinde polakker som sæsonarbejdere til danske roemarker og teglværker. Det er svært at angive nøjagtige tal for hele den lange indvandringsbølge. Kolstrup (2010: 23-24) mener dog at bølgen nåede sit højdepunkt i 1914 med over 14.000 polske arbejdere, og anslår at over 5.000 polakker blev tilbage i Danmark efter indvandringsstoppet i 1930. Dertil skal man lægge omkring 2.500-3.000 jøder, som udvandrede i perioden 1905-1920 fra storbyer i den russisk besatte del af Polen for at bosætte sig i København.¹ Senere kom der polske krigsflygtninge (op til 9.000 i perioden 1945-1949, hvoraf de fleste blev hjemsendt senest i 1949), jødiske tvangsemigranter fra det kommunistiske Polen i slutningen af 1960'erne (omkring 3.000) og politiske flygtninge under krigsretstilstanden i 1981-1988 (2.500-3.000). I løbet af hele kommunistperioden (1945-1989) så man også en beskednen men regelmæssig bølge af afhoppere fra det polske militær og efterretningstjeneste. I 2004 blev Polen medlem af EU, og siden da har man oplevet massiv tilflugt af polsk arbejdskraft, især håndværkere og medicinsk personale,

---

¹ Medmindre andet er angivet, stammer alle tal i dette afsnit fra Kolstrup (2010).

til Danmark (op mod 14.000).² For at kunne begå sig i Danmark blev alle polske indvandrere nødt til at tilegne sig det danske sprog, og dermed opstod der behov for ordbøger mellem polsk og dansk.

Ud over indvandringen har følgende faktorer skabt kommunikationsbehov mellem danskere og polakker, og dermed påvirket udviklingen af den dansk-polske leksikografi: undervisning i dansk hhv. polsk som fremmedsprog, turisme og erhvervsaktiviteter. Muligheden for at lære polsk på universiteter i Danmark og dansk i Polen eksisterede allerede i 1930'erne (Stemann 1945: iii), og findes i dag på ét universitet i Danmark (Københavns Universitet) og fire universiteter i Polen (Poznań, Gdańsk, Warszawa og Wrocław) samt på en række sprogskoler i begge lande. Turismen mellem Danmark og Polen har regelmæssigt fundet sted, i hvert fald siden begyndelsen af 1900'tallet – målgruppen af den første parlør mellem dansk og polsk (Nessnejw 1904) talte bl.a. danskere, der skulle besøge Polen. Alene i 2006 har man registreret i alt 242.000 danske overnatninger i Polen og 58.000 polske overnatninger i Danmark.³ Danske erhvervsaktiviteter i Polen blev først for alvor skudt i gang efter kommunismens fald, men har sidenhen været stigende og meget intensiv: I 2007 var Danmark den 12. største investor i Polen, med andel i flere industrigrene, bl.a. produktion af fødevarer, tekstiler, maskiner og medicin.⁴

De ovennævnte kommunikationsbehov har affødt behov for adskillige typer leksikografiske produkter, for det meste ordbøger og parlører. De udkom løbende siden 1904, dog har det overvejende flertal set dagens lys gennem de sidste 20 år. De fleste værker er almenordbøger til brug ved sprogindlæring. Dertil hører bl.a. Stemann (1945 og 1949), Frank-Oborzyńska (1970), Sørensen og Widding (1989), Nowak (1995), Rajnik og Zgółkowska (2000), og Kuciewicz [uden årstal]⁵. Turismen har resulteret i udarbejdelsen af en række parlører, f.eks. Nessnejw (1904), Stemann (1936), Rajnik og Wójcik (1985), og Michalska og Król (2007). Behov for fagkommunikation, både forretningsmæssig og fritidsrelateret, er indtil videre udmundet i produktionen af to fagordbøger: den juridisk-merkantile ordbog ved Okoniewski (1995) og *Lille Jagtordbog* (2002).

² Kilder: *Indvandreere i Danmark 2010* og *Nydamark.dk*.

³ Kilde: *Turismen. Regionalt, nationalt og internationalt*.

⁴ Kilde: *Inwestycje duńskie w Polsce*.

⁵ Udgivelsesåret er ikke angivet, men ordbogen kan næppe være udkommet før årtusindskiftet. På omslaget henvises der nemlig til forlagets hjemmeside, hvilket peger på at værket først dukkede op da Internettet var udbredt.

3. Past

3.1 Nessnejw (1904): *Polsk-Dansk Tolk med Ordbog*

Polsk-Dansk Tolk med Ordbog er det første leksikografiske værk med dansk og polsk. Det består af to dele: en parlør med ca. 700 ord og udtryk samt en ordbog med ca. 750 opslagsord. Ifølge forordet bestod værkets målgruppe af polske arbejdere i roemarket og teglværkerne, deres danske arbejdsgivere, og danske turister i polsktalende områder. Hvilke typer situationer bruges af *Polsk-Dansk Tolk med Ordbog* var tiltænkt, er ikke angivet. Dens målgruppe taget i betragtning kan man dog med rimelighed antage at parløren og ordbogen skulle anvendes som hjælpemiddel ved tekstreception og (især mundtlig) tekstproduktion på dansk hhv. polsk som fremmedsprog.

Ordbogsdelen består af to simple ordlister, én i hver retning, hvor hvert opslagsord efterfølges af en eller flere ækvivalenter. Andre data angives ikke. Sådan et udvalg af datatyper er i princippet godt i ordbøger til tekstreception (jf. Tarp 2006). For at hjælpe brugeren effektivt med receptionsproblemer burde lemnaudvalget dog være mere omfattende. Da både dansk og især polsk er rige i bøjningsendelser, ville det være oplagt at lemmatisere udvalgte bøjede former af opslagsordene, f.eks. uregelmæssige verber. Man savner også flerordsforbindelser og de faglige ord og udtryk som er relevante for målgruppen (de angives dog i parlørdelen). Mangel på nødvendige data – både faglige ord, men også udtaleangivelser og grammatiske oplysninger – begrænser også ordlisternes brugbarhed ved tekstproduktion. Derudover kommer det at ækvivalenterne til opslagsordene angives uden betydningsadskillelse. Det er et problem da disse ikke nødvendigvis er synonyme. En dansk bruger kunne således komme galt af sted ved at bruge ordlisten til f.eks. at udtrykke ”gaffel” på polsk. Opslagsordet *gaffel* efterfølges af to ækvivalenter, *widelec* og *widły*, men man får ikke at vide at den første af dem betegner en spisegaffel, og den anden en greb.

Parlørdelen består af tematisk arrangerede lister over ord og udtryk. Temaerne omfatter bl.a. mad og drikke, roemarksarbejde, teglværk, og rejsen med dampskib. Hver liste er opdelt i to spalter: den venstre med danske ord og udtryk, og den højre med deres ækvivalenter på polsk. Andre datatyper, først og fremmest synonyme og udtaleangivelser, forekommer sporadisk. Både udvalget af dataene og det at parløren er et værk skabt til envejskommunikation, gør at værket ikke forekommer særlig velegnet til det formål det skulle opfylde. Til tekstreception er parløren måske anvendelig i det omfang brugeren har svært ved at forstå enkelte ord, som vedkommende ser på skrift. Derimod er de mange lemmatiserede sætninger og flerordsudtryk, som er relevante i målgruppens fagkontekst, men som hovedsageligt bruges i tale, ikke umiddelbart tilgængelige, medmindre man kender de ortoepiske regler som gælder fremmed-

sproget. Den hjælp til tekstproduktion, som parløren kan tilbyde er også ret beskeden. Lige som i ordbogsdelen savner man også her nødvendige data, først og fremmest grammatiske oplysninger. Udtaleangivelserne er spredte og vilkårlige. Hvis man ud fra deres meget selektive tilstedeværelse prøver at rekonstruere den tiltænkte brugers informationsbehov, kan resultatet blive (ufrivilligt) morsomt. For eksempel anføres den polske udtale i sektionen om mad og drikke på side 17 ved kun tre ord og udtryk: *picie* ('drikke'), *kieliszek wódki* ('en snaps') og *z maselem* ('med smør'). Udtalen af disse ord er imidlertid hverken sværere eller mindre forudsigeligt for en dansker end det er tilfældet med de øvrige ord inden for samme sektion.

På et mere generelt plan er der flere ting man kan lære af *Polsk-Dansk Tolk med Ordbog*. Der er tale om en rettidig udgivelse – den var et pionerværk og den udkom præcis, mens der var brug for den, hvilket man desværre ikke kan sige om alle ordbøger mellem dansk og polsk. Det samme gælder den nøjagtige specifikation af værkets målgruppe, som også hører til sjældenheder i dansk-polsk leksikografi. Det, som står i skarp kontrast dertil, er værkets manglende tilpasning til de tiltænkte brugerprofiler. Målgruppen omfattede bl.a. polske arbejdere i roemarket, men en anseelig del af dem kunne hverken læse eller skrive (Kolstrup 2010: 39-42). De kunne derfor heller ikke sætte pris på ordbogen.

3.2 Stemann (1945): *Polsk-Dansk Lommeleksikon* og Stemann (1949): *Dansk-Polsk Lommeleksikon*

De første egentlige ordbøger mellem dansk og polsk er Stemanns polsk-danske ordbog fra 1945 og dens dansk-polske pendant fra 1949. Siden 1970 har de to værker været udgivet i et samlet bind. Hver af ordbøgerne har en lemmabestand på ca. 6.000.

Målgruppen er ikke udtrykkeligt specificeret i værkerne. Ud fra udvalget og præsentationen af dataene i *Polsk-Dansk Lommeleksikon* kan man dog antage, at ordbogen er beregnet for danskere som er i færd med at lære polsk. Ordbogens omtekster er på dansk og indeholder afsnit om polsk udtale og polsk grammatik; i artiklerne angives der ordklasseangivelser kun ved (udvalgte) polske ord; de metasproglige data i artiklerne er på dansk. Alle disse data ville enten være overflødige eller uhensigtsmæssigt præsenterede for en polsk bruger. Den dansk-polske ordbog synes derimod at være lavet til både polakker, som er ved at lære dansk, og danskere, som er ved at lære polsk. Omteksterne, der er på polsk, indeholder et afsnit om dansk grammatik. I artiklerne angives der bøjningsformer ved danske substantiver og verber, samt oplysninger om danske verbtyper. Disse data er uden tvivl beregnet for polske brugere. For danske bru-

gere anføres til gengæld genus af polske substantiver og semantiske specifikationer vedrørende polske ækvivalenter af de danske opslagsord.

Da der intet står i ordbøgerne om hvad de skulle bruges til, er det svært at vurdere hvor godt de passer til deres formål. Både udvalget af dataene og deres præsentation i *Polsk-Dansk Lommeleksikon* tyder dog på at ordbogen ville være mest behjælpelig ved reception af polske tekster. Artiklerne består nemlig af det polske opslagsord og dets danske ækvivalent(er); kun hvis opslagordet er et substantiv, anføres der også genus, og ved udvalgte verber angives der også perfektive præfikser. Lemmaselektionen er betydeligt mere effektiv end hos Nessnejw (1904), da opslagsordene tæller både grundformer og udvalgte bøjede former, f.eks. *bielszy* ('hvidere'), samt flerordsforbindelser, f.eks. *aparāt fotograficzny* ('fotografiapparat'). Genusangivelserne virker derimod overflødige. De ville være brugbare i en ordbog beregnet til tekstproduktion, men sådan en burde også indeholde andre data, som udebliver fra Stemanns polsk-danske ordbog, så som kollokationer og bøjningsendelser ved verber og substantiver.

Artiklerne i *Dansk-Polsk Lommeleksikon* indeholder lidt flere datatyper end man ser i den polsk-danske ordbog, men det synes at afspejle ordbogens brede målgruppe snarere end en konkret situation, som værket menes at skulle bruges i. En typisk artikel består af det danske opslagsord, eventuelt angivelse af dets genus og pluralis (ved substantiver) eller verbtype (ved verber), samt dets polske ækvivalent(er) og genus- og perfektformangivelser af disse (ved hhv. substantiver og verber). Disse data er ikke tilstrækkelige til, at ordbogen kan yde optimal hjælp ved tekstproduktion, uanset om denne skulle være på dansk eller på polsk. Man ville især savne kollokationer og eksempler, som illustrerer opslagsordenes brug. Samtidig er mange af dataene ikke særlig relevante i en ordbog til tekstreception.

Stemanns værker ligner eksempler på one-size-fits-all ordbøger, hvor ideen kunne være blevet gennemført mere effektivt. Uklarheden om ordbøgernes målgruppe og om deres genuine formål afspejles i tvivlsom dataselektion. Ordbøgerne indeholder for få data, som brugeren vil efterlyse ved tekstproduktion, men samtidig finder man data, som er overflødige ved tekstreception, især i den dansk-polske ordbog.

3.3 Sørensen og Widding (1989): *Dansk-Polsk Ordbog*

Dansk-Polsk Ordbog, med ca. 12.000 opslagsord, er indtil videre den største af slagsen. Den var en del af en serie af ordbøger udviklet af Dansk Flygtningehjælp, og var beregnet for polske flygtninge i Danmark, som havde brug for et hjælpemiddel i sprogundervisningen. Der er næppe noget tvivl om, at værket hovedsageligt henvender sig til flygtninge og indvandrere. Ordbogens første

artikler er nemlig: *a-bombe*, *a-indkomst*, *a-kasse*, *a-skat* og *a-understøttelse*. I artiklen *absolut* finder man også et af de første eksempler i ordbogen: *Det er absolut nødvendigt at kunne dansk*.

Ordbogens funktion er specificeret i forordet i indirekte (og måske lidt vidtløftige) vendinger:

Flygtninge og andre brugere har mulighed for at forberede sig hjemme. Dermed kan man undgå at spille tiden i klassen på lange og komplicerede ordforklaringer fra lærerens side og i stedet hellige sig oparbejdelsen af en aktiv sprogkompetence (s. 3.)

Det kan diskuteres om en ordbog vitterligt kan erstatte en del af lærerarbejdet, og om intensiv læsning af en ordbog er den mest effektive vej til systematisk indlæring af et aktivt ordforråd. På baggrund af ovenstående kan man dog formode at *Dansk-Polsk Ordbog* skulle hjælpe brugeren med reception og produktion af danske tekster.

Efter udvalget af dataene at dømme, synes ordbogen at være et effektivt værktøj ved tekstreception på dansk. Lemmabestanden tæller grundformer, men også bøjningsformer af uregelmæssige verber (f.eks. *adlød* og *opgav*), substantiver (f.eks. *høns* og *kræfter*) og adjektiver (f.eks. *mindre*), samt leksikaliserede komposita (f.eks. *mindretalsregering*) og flerordsforbindelser, f.eks. (*minister(en) for kulturelle anliggender*). Ved opslagsord som betegner kulturbundne begreber, f.eks. *hygge* og *hvidtøl*, angives der passende forklaringer ud over tilsvarende funktionelle ækvivalenter på polsk. Der anføres ordklasse og bøjningsendelser ved hvert opslagord, hvilket måske ikke er direkte relevant ved tekstreception, men disse data er til gengæld meget brugbare for at ordbogen kan opfylde sin anden funktion, dvs. hjælpe brugeren med tekstproduktion. Det samme gælder de mange eksempler som illustrerer bruget af opslagsordene. Hvor effektiv en dansk-polsk ordbog i det hele taget kan være som et hjælpemiddel til tekstproduktion er dog begrænset. Ideelt set skulle man, i hvert fald i sprogindlæringens begyndelsesfase, have en bilingval ordbog i den modsatte retning til dette formål.

Der er flere måder hvorpå Sørensen og Widdings værk kan bidrage til udviklingen af dansk leksikografi med polsk. For det første er ordbogens målgruppe og intenderede anvendelse tydeligt specificeret. For det andet er *Dansk-Polsk Ordbog* – i hvert fald med hensyn til dataselektionen – et eksempel på en velgennemtænkt ordbog til tekstreception. For det tredje er ordbogen baseret på passende kildemateriale. Lemmalisten blev nemlig udarbejdet på baggrund af de (dengang) mest anvendte lærebøger i dansk for udlændinge.

Man kan også lære at undgå et par af ordbogens uhensigtsmæssigheder. Her kan bl.a. nævnes, at ordbogens omtekster ikke er tilpasset brugerprofilen da de kun er på dansk. Man kan også indvende, at udgivelsen måske kom en smule

for sent. I 1989 var flygtningebølgen fra Polen allerede forbi. De polakker, der ankom tidligere, kan forventes at have lært dansk inden da.

3.4 Nowak (1995): *Polsk-Dansk Ordbog*

Udgivet som en del af Gyldendals Store Røde Ordbøger-serien er Nowaks polsk-danske ordbog med sine ca. 70.000 opslagsord den største ordbog for sprogparrer dansk og polsk. Det vides ikke med sikkerhed hvem der skal bruge ordbogen og til hvilket formål, men ud fra indholdet at dømme henvender den sig til danskere som er i gang med at lære polsk. Alle omteksterne i ordbogen er nemlig udelukkende på dansk, og de indeholder bl.a. afsnit om polsk grammatik og polsk udtale. Inde i artiklerne angives flere slags grammatiske data om opslagsordene, så som genus, verbtype og udvalgte bøjningsendelser. De vil naturligvis kun være til gavn for en dansk bruger, mens en polsk bruger ville savne tilsvarende data vedrørende dansk. Effektiv sprogindlæring forudsætter erhvervelsen af læse-, skrive- og talekompetencer. Derfor er det kun rimeligt at vurdere, hvor bevendt *Polsk-Dansk Ordbog* kan være ved tekstreception og tekstproduktion på polsk.

Det polske ordforråd som er lemmatiseret i *Polsk-Dansk Ordbog* er særdeles omfattende, og dermed er værket en af de største bilingvale ordbøger med polsk der findes. Dette er dog ikke ensbetydende med at ordbogen kan yde optimal hjælp til at forstå polske tekster. Man kan nævne tre hovedårsager til at *Polsk-Dansk Ordbog* ikke er den perfekte ordbog til tekstreception.

For det første er tilgangen til data i ordbogen langt fra optimal. For at finde frem til den danske ækvivalent må man nemlig ofte læse sig gennem data der både er overflødige ved tekstreception og svære at afkode uden hele tiden at kigge i forkortelseslisten og grammatik-guiden. Et eksempel derpå er nedenstående artikel *pichcić*:

pichcić -ę, -isz *ipf. VI (pf. u-)* (Acc) T lave mad, tilberede mad, kokkerere.

Før man når til de danske ækvivalenter, skal man forbi opslagsordets bøjningsendelser i 1. og 2. person singularis præsens, forbi oplysningen om at ordets aspektform er imperfektiv, at ordet hører til sjette konjugationstype, at dets perfekte præfiks er *u-*, at det tager objekt i akkusativform, og til sidst at det hører til daglig tale. Dette er klart en lang og besværlig vej til at finde løsning på et problem med tekstforståelse.

For det andet er valget af danske ækvivalenter af de polske ord og udtryk i ordbogen ret uigennemskueligt. I det ovenstående eksempel *pichcić* er der tale om et spøgefuldt ord for at lave mad. Det er svært at finde en fuldstændig ækvi-

valent på dansk, men *kokkerere* er givetvis det ord, som med hensyn til både denotation og konnotation ligger tættest på det polske opslagsord. Det er ikke tilfældet med de to andre ækvivalenter, *lave mad* og *tilberede mad*. Problemer med både tilgangen til data og valget af ækvivalenter ser man især i forbindelse med kollokationer. Dels er det ikke til at forudsige i hvilken artikel man skal slå op for at finde en konkret kollokation, og dels kan det ske at man finder forskellige ækvivalenter hvis kollokationen angives i flere artikler. For eksempel oversættes det polske *martwy inwentarz* med *bohøve* i artiklen *martwy*, men med *bygninger og redskaber* i artiklen *inwentarz*.

For det tredje er lemmaselektionen ikke optimal. Mange opslagsord er forældede (f.eks. *świszczycała* = 'en letsindig person'), de bruges meget sjældent (f.eks. *nastrojowiec* = 'stemningsmenneske') eller hører til fagsprog (f.eks. *rajzbræt* som er en faglig (og forældet) betegnelse for tegnebræt). Samtidig mangler der mere tidssvarende ordforråd, bl.a. indenfor edb og politik. Årsagen til problemet er givetvis, at det anvendte kildemateriale var temmelig forældet da ordbogen udkom. Det gælder især monolingvale ordbøger over polsk, f.eks. Doroszewski (1963) og Auderska et al. (1973).

Det ovennævnte problem med lemmaselektionen påvirker også ordbogens brugbarhed ved tekstproduktion på polsk. Det er svært at forestille sig, at en dansker som lærer polsk ville have brug for aktivt at anvende forældede, litterære, sjældne eller meget fagspecifikke ord på polsk. Ellers indeholder ordbogen mange data der er nyttige ved tekstproduktion på polsk. Der angives nemlig talrige kollokationer, eksempler og udførlige grammatiske data om hvert polsk opslagsord, og omteksterne indeholder grundige grammatik- og udtaleguides. Dette findes ikke i andre ordbøger mellem dansk og polsk. Ordbogen kan nok bedst bruges af danskere der kan en hel del polsk i forvejen.

Der er flere ting som man kan lære af *Polsk-Dansk Ordbog*. Det mest lærerige synes dog at være, at én og samme ordbog til både tekstproduktion og tekstreception måske ikke er nogen god idé, hvis den skal kunne bruges lige effektivt til begge formål. To separate ordbøger vil være bedst. Ellers kunne man overveje at differentiere behandlingen af opslagsordene. Artikler, der handler om forældede eller sjældne ord burde måske kun laves med henblik på at hjælpe brugeren med tekstreception. De behøver dermed ikke indeholde alle de grammatiske oplysninger, som man har brug for når man vil producere en tekst.

4. Present

De nyeste almenordbøger mellem dansk og polsk er for det meste nye udgaver af ældre ordbøger. Disse har ikke forandret sig nævneværdigt, siden de så dagens

lys for første gang. De seneste udgaver af værkerne ved Stemmann (fra 2009), Nowak (fra 2010) og Sørensen og Widding (fra 2009) er uændrede genoptryk af de oprindelige udgaver. Ordbogen ved Frank-Oborzyńska fra 2008, især dens polsk-danske del, har oplevet nogle sporadiske ændringer siden dens første udgave i 1970. Disse synes dog snarere at afspejle tidernes ånd end brugernes reelle behov. En sammenligning af et tilfældigt udvalg på 20 sider fra ordbogens første og sidste udgave viser nemlig følgende forskelle: I artiklen *dyktatura* ('diktatur') blev eksemplet *dyktatura proletariatu* ('proletariatets diktatur') fjernet, og på samme side blev artiklen *dyskietka* ('diskette') tilføjet; i artiklen *karta* ('kort') blev eksemplet *karta kredytowa* ('kreditkort') tilføjet; artiklen *radziecki* ('sovjetisk') blev fjernet, og på samme side blev artiklen *rajstopy* ('strømpebukser') tilføjet; eksemplet *walka o pokój* ('kampen for fred') er erstattet i den sidste udgave med *walka o byt* ('kampen for tilværelsen').

Blandt de få nye ordbøger mellem dansk og polsk, som er blevet lavet fra bunden af, er Kuciewicz's bidirektionelle ordbog den største i Polen. Begge ordbogsdele indeholder ca. 14.000 opslagsord tilsammen. Ifølge forordet er ordbogen beregnet for polakker, der vil lære dansk, og blandt forteksterne finder man en kortfattet beskrivelse af dansk udtale, det danske alfabet, og en meget kort kommentar om de danske substantivers genus. Disse data ville måske være til gavn for de brugere der har behov for hjælp til tekstproduktion på dansk. Løsningen kan dog kun virke efter hensigten, hvis de oplysninger som findes i ordbogsartiklerne er korrekte og hensigtsmæssigt præsenterede. Dette synes umiddelbart ikke at være tilfældet. Både opbygningen og indholdet af ordbogsartiklerne er nemlig ret betænkelige. På hver ordbogsside finder man tre parallelle lister. Den første består af opslagordene, i den midterste angives deres danske ækvivalenter – kun én for hvert opslagsord, mens den sidste liste viser de danske ords udtale i en slags forenklet udtaleskrift. Et kort uddrag fra side 40, som illustrerer ordbogens største skavanker vises nedenfor:

hańba	en vanære	[ˈvanere]
haracz	en tribut	[ˈtriˈbut]
harcerz	en spejder	[ˈspajlo]
hasło	et løsen	[ˈlyysen]
hasło słownikowe	et ordbogløsen	[ˈorbowlysen]
hazard	en hasard	[haˈzard]

Ud over at ordbogen foregiver et mærkeligt indtryk om at der eksisterer 1:1-ækvivalens mellem danske og polske ord, er nogle af ækvivalenterne meget tvivlsomme. *Haracz* betegner – i hvert fald på nutidspolsk – beskyttelsespenge afkrævet af mafia og lignende organisationer, altså ingen *tribut*, som man plejede at betale til en legitim hersker. *Hasło słownikowe* betegner et opslagsord i en

ordbog, men gengives her som (sic!) *ordbogløsen*. Nogle udtaleangivelser er også tankevækkende. Uanset hvor forenklet en lydskrift man anvender, ligger [spajlo] meget langt væk fra en forståelig udtale af *spejder*. Sidst men ikke mindst er *hasard* ikke tælleligt, så genusangivelsen *en* umiddelbart foran ordet er direkte misvisende. Ordbogen kan derfor næppe bruges som et effektivt hjælpemiddel ved sprogindlæring.

5. Slutbemærkning: Future

En effektiv, funktionel ordbog mellem dansk og polsk hører stadigvæk fremtiden til. Behov for sådan en ordbog kan mærkes hos flere slags brugere. En ny, tidssvarende ordbog til almensproglig kommunikation kunne især være til gavn for studerende af dansk i Polen og polsk i Danmark, men også for de nyindvandrede polske håndværkere og medicinsk personale, der deltager i danskundersøgelse betalt af det offentlige. De to sidstnævnte grupper har også brug for fagordbøger, lige som danske forretningsfolk i Polen og jurister og oversættere i begge lande har det.

Uanset hvad det næste dansk-polske ordbogsprojekt bliver, kan man lære af de løsninger som blev anvendt i de eksisterende ordbøger. Den funktionelle undersøgelse af dansk leksikografi med polsk foretaget i denne artikel har afdækket flere desiderata, som bør tages med i overvejelserne i fremtidige ordbogsprojekter. Ordbogens målgruppe og dens genuine formål må angives tydeligt. Udvalget af data og tilgang til dem må også tilpasses mere effektivt til de til tænkte brugeres behov. Sidst, men ikke mindst, hvis ordbogen skal være polyfunktionel, må funktionerne prioriteres, og dette må afspejles af udvalget af data i ordbogen. En ordbog, især i trykt format, som forsøger at tilfredsstille forskellige slags behov i forskellige slags situationer, kan ikke være lige effektivt i alle situationer, og er næppe en ideel løsning.

KILDER OG LITTERATUR

- Auderska, Halina, Zofia Łempicka og Stanisław Skorupka, 1973: *Mały słownik języka polskiego*. Warszawa.
- Doroszewski, Witold, 1963: *Wielki słownik języka polskiego* i 11 bind. Warszawa.
- Frank-Oborzyńska, Elżbieta, 1970: *Słownik minimum duńsko-polski i polsko-duński*. (7. udg. i 2008). Warszawa.
- Indvandrerne i Danmark 2010. Udgivet af Danmarks Statistik: <http://www.dst.dk/publikation.aspx?cid=14846> (juli 2011).

- Inwestycje duńskie w Polsce. WPIH Kopenhaga. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Kopenhadze: http://copenhagen.trade.gov.pl/pl/denmark/article/detail,604,Inwestycje_dunskie_w_Polsce.html (juli 2011).
- Kolstrup, Søren, 2010: Polske stemmer. Polske indvandringsbølger 1892-2008. København.
- Kuciewicz, Magdalena [uden årstal]: Słownik polsko-duński i duńsko-polski. Kraków. Lille Jagtordbog Dansk-Polsk. Mały słownik myśliwski polsko-duński. Svendborg. 2002.
- Michalska, Urszula og Maja Król, 2007: Rozmówki polsko-duńskie. Warszawa.
- Nessnejw, Jul M., 1904: Polsk-Dansk Tolk med Ordbog. København.
- Nowak, Jan A., 1995: Polsk-Dansk Ordbog. (2. udg. i 2010). København.
- Okoniewski, Grzegorz, 1999: Dansk-Polsk Juridisk-Merkantil Ordbog. København.
- Nyidamark.dk – den officielle portal for udlændinge og integration: <http://www.nyidamark.dk> (juli 2011).
- Rajnik, Eugeniusz og Alina Wójcik, 1985: Mini rozmówki duńskie. Warszawa.
- Rajnik, Eugeniusz og Halina Zgółkowska, 2000: Słownik minimum polsko-duński. Polsk-dansk miniordbog. Poznań.
- Stemann, Ingeborg, 1936: Polsko-duńskie rozmówki. Polsk-dansk parlør. København.
- Stemann, Ingeborg, 1945: Polsk-Dansk Lommeleksikon. Słownik kieszonkowy polsko-duński. København.
- Stemann, Ingeborg, 1949: Dansk-Polsk Lommeleksikon. Słownik kieszonkowy duńsko-polski. København.
- Stemann, Ingeborg, 1970: Polsk-Dansk, Dansk-Polsk Ordbog. (15. opl. i 2009). København.
- Sørensen, Wanda Strange og Lili Widding, 1989: Dansk-Polsk Ordbog. (7. opl. i 2009). Herning.
- Tarp, Sven, 2006: Leksikografien i grænselandet mellem viden og ikke-viden. Generel leksikografisk teori med særlig henblik på lærerleksikografi. Århus.
- Turismen. Regionalt, nationalt og internationalt. Udgivet af Danmarks Statistik. www.dst.dk/publikation.aspx?cid=11676&ci=true&pti=3 (juni 2011).

Marcin Overgaard Ptaszynski
 Alssundgymnasiet Sønderborg
 m.o.ptaszynski@gmail.com